

Правова визначеність у рішеннях Конституційного Суду України

М. Гультай

суддя Конституційного Суду України,
кандидат юридичних наук

І. Кияниця

кандидат юридичних наук

У статті розглядаються сфери та особливості використання правової визначеності у рішеннях Конституційного Суду України.

Ключові слова: *правова визначеність, верховенство права, права і свободи людини, конституційність, офіційне тлумачення.*

Правова визначеність безпосередньо не закріплена у тексті Конституції України, проте посідає значне місце серед інших принципів конституційного права та є об'єктом численних наукових досліджень.

Аналіз правової визначеності та аспектів її застосування Конституційним Судом України проведений у роботах вітчизняних науковців, серед яких О. Беяневич, С. Головатий, М. Козюбра, Ю. Матвеева, С. Погребняк, А. Приймак, М. Савчин, А. Хворостянкіна та інші.

У вітчизняній літературі правова визначеність інтерпретується як один із загальних і складних за змістом принципів правової системи, який, зокрема, включає низку вимог до прийняття, дії та застосування нормативно-правових актів, а також обов'язковості виконання судових рішень.

Обговорюючи правову визначеність, слід звернути увагу й на існуючий в літературі підхід позначати її як елемент верховенства права.

Зокрема, точка зору щодо правової визначеності як складової верховенства права була запропонована Ф. Гайєком, на думку якого верховенство права передбачає, що органи державної влади повинні бути обмежені у своїх діях заздалегідь встановленими та оголошеними правилами, які дають можливість передбачити з великою точністю примусові заходи, що будуть застосовані представниками влади в тій чи іншій ситуації. Беручи це до уваги, індивід може впевнено планувати свої дії¹.

Європейська Комісія за демократію через право (Венеціанська Комісія) (далі — Комісія) на своєму 86-у пленарному засіданні, яке відбулося 25–26 березня 2010 року, затвердила доповідь щодо верховенства права (далі — Доповідь)². У цьому документі Комісія зазначила, що однією зі складових верховенства права є, зокрема, правова визначеність; вона вимагає, щоб правові норми

¹ Хайек, Фридрих Август фон. Дорога к рабству / Пер. с англ. — М. : Новое изд-во, 2005. — С. 90.

² О верховенстве права // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/docs/2011/CDL-AD\(2011\)003rev-rus.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2011/CDL-AD(2011)003rev-rus.pdf)

були чіткими й точними, спрямованими на те, щоб забезпечити постійну прогнозованість ситуацій і правовідносин, що виникають (пункти 41, 46 Доповіді).

Позицію Комісії щодо взаємозв'язку принципів правової визначеності та верховенства права поділяють Ю. Матвєєва, А. Приймак, І. Цесар¹.

З баченням правової визначеності як складової верховенства права погоджується й російська дослідниця Л. Ушакова, яка наголошує, що принцип правової визначеності був сформульований у рішеннях європейських судів та є одним з найбільш важливих загальноєвропейських демократичних досягнень і необхідним елементом нормативно-правової конструкції соціальної держави².

Вітчизняними правознавцями верховенство права та правова визначеність розглядаються і як самостійні принципи права. При цьому немає підстав заперечувати їх взаємозв'язок, оскільки бачення правової визначеності як елемента верховенства права не виключає їх самостійного значення як окремих правових начал. Вважаємо, що підхід до правової визначеності як складової верховенства права слід розуміти не як правову дефініцію, а як європейську традицію, що ґрунтується на демократичних засадах.

Незважаючи на значну кількість праць, присвячених правовій визначеності, не всі сфери її використання Конституційним Судом України є опрацьованими. Саме цим обумовлена необхідність вивчення застосування правової визначеності в рішеннях Конституційного Суду України.

Одним із головних напрямів діяльності Конституційного Суду України та сферою застосування правової визначеності є охорона та захист прав і свобод людини і громадянина у відносинах між особою та державою, її органами.

Щодо цього Конституційний Суд України висловив свою позицію у Висновку від 2 червня 1999 року № 2-в/99³ у справі про внесення змін до статті 46 Конституції України: «Однією з найважливіших умов визначеності відносин між громадянином і державою, гарантією закріпленого у статті 21 Конституції України принципу непорушності прав і свобод людини є стабільність Конституції, яка, крім інших чинників, значною мірою визначається правовим змістом Основного Закону» (абзац перший пункту 4 мотивувальної частини).

З наведеного вбачається, що Конституційний Суд України дотримується позиції, згідно з якою стабільність Основного Закону є однією з найважливіших умов визначеності відносин між громадянином і державою, при цьому відзна-

¹ Матвєєва Ю. І. Принцип правової визначеності як один із аспектів доктрини верховенства права // Порівняльне правознавство : Сучасний стан і перспективи розвитку : 36. ст. — К., 2010. — С. 153; Приймак А. М. Принцип правової визначеності : поняття та окремі аспекти // наук. записки нац. ун-ту «Києво-Могилянська академія» . — К., 2010. — Т. : 103 : Юридичні науки. — С. 53; Цесар І. Принцип правової визначеності у діяльності органів державної влади // Юридична Україна. — 2011. — № 1. — С. 41. — С. Львів, 2010. — С. 503.

² Ушакова Л. В. Принцип правовой определенности как элемент нормативно-правовой конструкции социального государства // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.rusrand.ru/Dokladi2/Ushakova.pdf>

³ Висновок у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності проекту Закону України «Про внесення змін до статті 46 Конституції України» вимогам статей 157 і 158 Конституції України (справа про внесення змін до статті 46 Конституції України) // Вісник Конституційного Суду України. — 1999. — № 3. — С. 7.

чається зв'язок між стабільністю Конституції, правовою визначеністю та принципом непорушності прав і свобод людини, який обумовлений правовою природою самої Конституції як Основного Закону держави, що визначає основи конституційного ладу, права і свободи людини і громадянина, принципи відносин між державою та особою.

Для конституції держави, як і будь-якого іншого нормативно-правового акта, властива правова визначеність, що застосовується і до конституційно-правового регулювання. Однак стабільність конституції як невід'ємна властивість цього особливого нормативно-правового акта і правова визначеність, хоч і є взаємопов'язаними правовими поняттями, проте відмінні, оскільки мають різний юридичний зміст.

Так, суддя Конституційного Суду України П. Стецюк під стабільністю Конституції розуміє юридичну властивість самого Основного Закону щодо незмінності (якщо для цього немає підстав, передбачених чинним законодавством) своїх приписів і положень та встановлення особливого порядку внесення змін до неї¹.

Конституція держави є найбільш сталим нормативно-правовим актом у державі, що має найвищу юридичну силу, на основі та на виконання якої приймаються закони України та інші нормативно-правові акти.

Досліджуючи використання принципу правової визначеності в діяльності Конституційного Суду України, М. Савчин та Р. Марчук тісно пов'язують стабільність Конституції України з правовою визначеністю і вважають, що заради забезпечення цієї стабільності Конституційний Суд України не може змінювати свої позиції, застосовуючи практику прямого чи непрямого посилання на свої попередні рішення². Таке твердження, на нашу думку, є досить категоричним.

Не викликає сумніву, що Конституційний Суд України повинен дотримуватися своїх правових позицій при вирішенні аналогічних справ, однак це не заперечує права Конституційного Суду України змінювати їх за наявності певних підстав. Разом з тим у випадку зміни правової позиції Конституційного Суду України не повинно відбуватися обмеження чи звуження конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Відповідно до пункту 1 частини першої статті 92 Конституції України виключно законами України визначаються права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод, основні обов'язки громадянина. Тому правове регулювання щодо прав і свобод людини, встановлене законами України, може змінюватися у разі внесення відповідних змін.

У Конституції України є окремі права, що визначаються переважно у законах. Це, зокрема, економічні та соціальні права, які змінюються під впливом соціально-економічних чинників, що у своїй основі мають незалежний від волі людини об'єктивний, економічний характер. Отже, Конституцією України передбачена

¹ Стецюк П. Б. Основи теорії конституції та конституціоналізму // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.lawyer.org.ua/?i=219>

² Савчин М., Марчук Р. Принцип правової визначеності у діяльності Конституційного Суду України // Вибори та демократія. — 2008. — № 4. — С. 40.

можливість зміни законами правового регулювання економічних та соціальних прав.

Правові позиції Конституційного Суду України щодо соціально-економічних прав значною мірою пов'язані з їх законодавчим регулюванням й можуть змінюватися в разі зміни чинного законодавства. Як відзначив Конституційний Суд України в Рішенні від 26 грудня 2011 року № 20-рп/2011, «передбачені законами соціально-економічні права не є абсолютними. Механізм реалізації цих прав може бути змінений державою, зокрема, через неможливість їх фінансового забезпечення шляхом пропорційного перерозподілу коштів з метою збереження балансу інтересів усього суспільства»¹ (абзац десятий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини).

Отже, зміна Конституційним Судом своїх правових позицій, якщо має місце зміна встановленого в законах України правового регулювання, не суперечить правій визначеності.

Власне бачення правової визначеності Конституційний Суд України сформулював у Рішенні від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 у справі про постійне користування земельними ділянками², в якому зазначається, що «із конституційних принципів рівності і справедливості випливає вимога визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі» (абзац другий підпункту 5.4 пункту 5 мотивувальної частини).

Цим Конституційний Суд України наголосив, що невизначеність, нечіткість правової норми призводить до її неоднакового розуміння та тлумачення, що в практичній площині призводить до різного застосування. Така неврегульованість чи відсутність визначеності в діяльності органів державної влади щодо особи, зокрема забезпечення, додержання чи реалізації прав і свобод людини і громадянина, може мати негативні наслідки і призвести до сваволі. Визначеність правового регулювання має на меті запобігти будь-якому її прояву щодо особи.

Таку позицію Конституційного Суду України поділяє Комісія, яка у своїй Доповіді відзначила, що верховенству права суперечив би такий стан, за якого юридична свобода розсуду виконавчої влади надавалася б необмежено. Отже, в законі має бути визначена сфера будь-яких форм розсуду і те, як така свобода повинна здійснюватися, причому це має бути достатньо ясным, щоб окрема особа була належним чином захищена від сваволі (пункт 45)³.

¹ Рішення у справі за конституційними поданнями 49 народних депутатів України, 53 народних депутатів України і 56 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 розділу VII «Прикінцеві положення» Закону України «Про Державний бюджет України на 2011 рік» від 26 грудня 2011 року № 20-рп/2011 // Офіційний вісник України. — 2012. — № 3. — Ст. 100.

² Рішення у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками) // Вісник Конституційного Суду України. — 2005. — № 5. — С. 19.

³ *О верховенстве права* // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/docs/2011/CDL-AD\(2011\)003rev-rus.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2011/CDL-AD(2011)003rev-rus.pdf)

Наступним рішенням, в якому Конституційний Суд України використав правову визначеність, є Рішення від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010¹. Оспорюваним положенням їй Закону України «Про міліцію» було надано право затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях осіб, яких запідозрено у занятті бродяжництвом, — на строк до 30 діб за вмотивованим рішенням суду.

У цьому Рішенні Конституційний Суд України звернув увагу на правову визначеність як елемент верховенства права: «Одним із елементів верховенства права є принцип правової визначеності, у якому стверджується, що обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлюваних такими обмеженнями. Тобто обмеження будь-якого права повинне базуватися на критеріях, які дадуть змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки» (абзац третій підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини).

Цим Конституційний Суд України наголосив, що правовій визначеності відповідатиме встановлення обмежень основних прав людини і громадянина лише за умови забезпечення зрозумілих і передбачуваних для особи наслідків застосування правових норм.

У праві обмеження основних прав людини пов'язане із вчиненням особою злочину чи адміністративного правопорушення та притягненням її до кримінальної чи адміністративної відповідальності. Відповідно до пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України адміністративна та кримінальна відповідальність особи передбачена Кримінальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення. Саме норми цих кодексів спрямовані на обмеження конституційного права на свободу та особисту недоторканність.

Конституційний Суд України у згаданому Рішенні також зазначив, що «оспорюваним положенням Закону встановлено тільки підставу затримання. Закон не передбачає змісту, ознак бродяжництва та процедури достатньо доступної, чітко сформульованої і передбачуваної у своєму застосуванні, тобто такої, яка давала б можливість запобігти ризику свавільного затримання будь-якої особи за підозрою у занятті бродяжництвом, а це несумісно з принципом правової визначеності» (абзац шостий підпункту 3.3 пункту 3 мотивувальної частини).

Також єдиний орган конституційної юрисдикції зауважив, що системний аналіз норм Кримінально-процесуального кодексу України, зокрема статей 106, 115, 149, 165², та Кодексу України про адміністративні правопорушення (статей 260, 261, 262 та інших) з урахуванням того, що бродяжництво не визнається законами України злочином чи адміністративним правопорушенням, дає підстави дійти висновку про відсутність у цих нормах процедури та порядку розгляду судом питань щодо затримання особи за підозрою у занятті бродяжництвом (абзац восьмий підпункту 3.3 пункту 3 мотивувальної частини).

¹ Рішення у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію»// Вісник Конституційного Суду України. — 2010. — № 5. — С. 11–17.

Проаналізувавши чинне законодавство, Конституційний Суд України підсумував, що бродяжництво не кваліфікується законами України як злочин чи адміністративне правопорушення і тому такий стан не може бути підставою для затримання особи на строк до 30 діб та обмеження права на свободу і особисту недоторканність. За відсутності встановлення у законах України будь-якого діяння як протиправного особа не може бути притягнена до адміністративної або кримінальної відповідальності. Таким чином, особа може бути затримана і притягнена до адміністративної чи кримінальної відповідальності, якщо в її діях є передбачений у законах склад злочину або адміністративного правопорушення. Підстава затримання особи повинна бути чітко визначена і пов'язана з конкретними діями, що відповідно до чинного законодавства України кваліфікують як злочин чи адміністративне правопорушення.

З наведених позицій Конституційного Суду України вбачається, що правовій визначеності повинне відповідати чинне законодавство України щодо встановлення юридичної відповідальності, насамперед підстав притягнення до адміністративної та кримінальної відповідальності, які безпосередньо стосуються і впливають на додержання правоохоронними органами такого особистого права, як право на свободу та особисту недоторканність. Керуючись, зокрема, й правовою визначеністю, Конституційний Суд України забезпечив захист та охорону конституційного права особи на свободу та особисту недоторканність і визнав неконституційними абзац восьмий пункту 5 та пункт 11 частини першої статті 11 Закону про міліцію у зв'язку з правовою невизначеністю цих положень.

Іншим прикладом використання Конституційним Судом України правової визначеності у питанні притягнення особи до адміністративної відповідальності є Рішення від 22 грудня 2010 року № 23-рп/2010¹. Згідно з частиною першою статті 14¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі — Кодекс) до адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в разі їх фіксації працюючими в автоматичному режимі спеціальними технічними засобами, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобами фото- і кінозйомки, відеозапису притягаються власники (співвласники) транспортних засобів.

Конституційний Суд України розглянув на відповідність Конституції України й пов'язану зі статтею 14¹ Кодексу частину шосту статті 258 цього Кодексу, за якою притягнення до адміністративної відповідальності за порушення правил безпеки дорожнього руху, зафіксованого за допомогою працюючих в автоматичному режимі спеціальних технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, відбувалося без складення адміністративного протоколу.

¹ Рішення у справі за конституційним зверненням громадянина Багінського Артема Олександровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 14¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про адміністративну відповідальність у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху) // Вісник Конституційного Суду України. — 2011. — № 1. — С. 13–19.

Здійснивши перевірку на предмет конституційності положення статті 14¹ Кодексу, Конституційний Суд України зазначив, що це положення «міститься в Загальній частині Кодексу, встановлює особливості притягнення до адміністративної відповідальності саме власників (співвласників) транспортних засобів, однак безпосередньо не визначає складу правопорушення, а тому не може бути самостійною підставою для притягнення до такої відповідальності. Види правопорушень та процедура притягнення до адміністративної відповідальності визначені в Особливій частині Кодексу. Положення статті 14¹ Кодексу можуть застосовуватися лише в системному зв'язку з низкою інших статей, передбачених Особливою частиною Кодексу, диспозиції яких у безальтернативній формі визначають суб'єктом, який притягається до відповідальності за вчинення правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, особу, яка винна у вчиненні цього правопорушення, зокрема водія транспортного засобу. За відсутності в статтях Особливої частини Кодексу, які визначають склад адміністративних правопорушень, вказівки на те, що суб'єктами цих правопорушень є власники (співвласники) транспортних засобів, ці суб'єкти можуть притягатися до адміністративної відповідальності виключно за наявності в їхніх діях складу певного адміністративного порушення, інше створює правову невизначеність у встановленні суб'єкта, що притягається до відповідальності в цій сфері» (абзац перший підпункту 4.3 пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 22 грудня 2010 року № 23-рп/2010).

Конституційний Суд України підкреслив, що оскільки стаття 14¹ Кодексу міститься в його Загальній, а не в Особливій частині, вона не визначає складу правопорушення, і тому не може виконувати функцію правової підстави притягнення особи до адміністративної відповідальності.

Крім того, за положеннями статті 14¹ Кодексу притягнення до адміністративної відповідальності виключно власників (співвласників) транспортних засобів створює правову невизначеність щодо суб'єкта такої відповідальності, оскільки таким власником (співвласником) та суб'єктом адміністративної відповідальності може бути юридична особа, тобто особа, яка не вчиняла порушення правил дорожнього руху.

Отже, у Рішенні від 22 грудня 2010 року № 23-рп/2010 Конституційний Суд України використав, зокрема, правову визначеність як важливу вимогу правового регулювання щодо притягнення особи до адміністративної відповідальності за порушення правил безпеки дорожнього руху та визнав неконституційними положення статті 14¹, частини шостої статті 258 Кодексу.

Правовою визначеністю Конституційний Суд України керувався і в Рішенні від 11 жовтня 2011 року № 10-рп/2011¹. Окремі оспорювані положення статті 263 Кодексу передбачали затримання особи, яка вчинила адміністративне правопо-

¹ Рішення у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення та пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» (справа про строки адміністративного затримання) // Вісник Конституційного Суду України. — 2011. — № 6. — С. 121–133.

рушення, до розгляду справи суддею або начальником (заступником начальника) органу внутрішніх справ (частина четверта); обчислення строку адміністративного затримання починалося з моменту доставлення порушника для складення протоколу, а особи, яка була в стані сп'яніння, — з часу її витвердження (частина п'ята). Положенням статті 11 Закону України «Про міліцію» було надано право затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях осіб, які виявили непокору законній вимозі працівника міліції, до розгляду справи судом, але не більше ніж на двадцять чотири години.

Стосовно частини четвертої статті 263 Кодексу Конституційний Суд зазначив: «законодавець залишив поза сферою свого регулювання питання щодо строків складення протоколу про адміністративне правопорушення та його надіслання до органу чи посадової особи, уповноважених розглянути справу про таке правопорушення і винести відповідну постанову, залишивши цим самим за органами (посадовими особами), уповноваженими реагувати на адміністративні правопорушення, право на власний розсуд визначати такі строки, чим створено підґрунтя для можливих зловживань з боку останніх» (абзац четвертий підпункту 4.1. пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 11 жовтня 2011 року № 10-рп/2011).

Цим Конституційний Суд встановив наявність у Кодексі невизначеності щодо строку складення протоколу у випадку затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, до розгляду справи суддею або начальником (заступником начальника) органу внутрішніх справ, що створює для посадових осіб можливість діяти на власний розсуд, тобто свавільно, та зловживати владою.

Стосовно положення частини п'ятої статті 263 Кодексу щодо обчислення строку адміністративного затримання Конституційний Суд України зазначив, що «у законодавстві не встановлено, яким чином повинен визначитися такий строк і яка допустима максимальна його тривалість. У Кодексі та в інших законодавчих актах поняття «доставлення» не розкривається; невизначеність у вирішенні питання, пов'язаного з часом доставлення порушника, може призвести до певних зловживань з боку відповідних органів у частині, що стосується встановлення можливого строку обмеження права особи на свободу, який з урахуванням часу доставлення може тривати більше, ніж це визначено в законі» (абзаци другий, шостий підпункту 4.2 пункту 4 мотивувальної частини).

Конституційний Суд України також констатував правову невизначеність у питанні доставлення порушника для складення протоколу, а отже, і щодо початку обчислення строку затримання і тримання у спеціально відведених для цього приміщеннях осіб, які вчинили адміністративні правопорушення.

Розглянувши оспорюване положення Закону про міліцію та проаналізувавши норми Кодексу, Конституційний Суд України зауважив, що в Кодексі «встановлена відповідальність лише за злісну непокору законній вимозі працівника міліції. Надання міліції права затримувати особу за непокору законній вимозі працівника міліції, тобто за діяння, яке не є адміністративним проступком, порушує принцип верховенства права та його складову — правову визначеність» (абзац дев'ятий пункту 5 мотивувальної частини Рішення від 11 жовтня 2011 року № 10-рп/2011).

Затримання і тримання у спеціально відведених для цього приміщеннях осіб, які виявили лише непокору законній вимозі працівника міліції, до розгляду спра-

ви судом, але не більше ніж на двадцять чотири години є обмеженням права на свободу та особисту недоторканність у разі, якщо непокора законній вимозі працівника міліції не вважається адміністративним правопорушенням.

У цій справі Конституційний Суд України визнав неконституційними положення частин четвертої, п'ятої статті 263 Кодексу, абзацу шостого пункту 5 частини першої статті 11 Закону про міліцію, зокрема, через їх невідповідність правовій визначеності. Особа не може бути обмежена в праві на свободу та особисту недоторканність і бути притягнутою до адміністративної відповідальності, якщо не визначено підстав та складу правопорушення, у вчиненні якого вона обвинувачується.

Проаналізовані рішення Конституційного Суду України свідчать про застосування ними правової визначеності як складової принципу верховенства права до правовідносин притягнення особи до адміністративної відповідальності, керуючись яким Конституційний Суд забезпечив додержання конституційних гарантій особистих прав і свобод людини, засад визначеності юридичної відповідальності та притягнення до неї особи.

Проаналізовані позиції Конституційного Суду України вказують на те, що правова визначеність та принцип верховенства права є взаємопов'язаними, оскільки правова визначеність спрямована на чіткість та передбачуваність правового статусу особи, дій органів державної влади, їх посадових та службових осіб, недопущення безпідставного порушення чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

Конституційний Суд України застосовує правову визначеність також у справах, що стосуються повноважень органів державної влади.

У Рішенні від 1 квітня 2008 року № 4-рп/2008 у справі про Регламент Верховної Ради України¹ Конституційний Суд України послався на те, що «поділ державної влади є структурною диференціацією трьох рівнозначних основних функцій держави: законодавчої, виконавчої, судової. Він відображає функціональну визначеність кожного з державних органів, передбачає не тільки розмежування їх повноважень, а й їх взаємодію, систему взаємних стримувань та противаг, які мають на меті забезпечення їх співробітництва як єдиної державної влади. Неухильне додержання органами законодавчої, виконавчої та судової влади Конституції та законів України забезпечує реалізацію принципу поділу влади і є запорукою їх єдності, важливою передумовою стабільності, підтримання громадського миру і злагоди в державі» (абзаци другий, четвертий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини).

Цими правовими позиціями Конституційний Суд України підтвердив зв'язок принципу поділу влади та принципу правової визначеності, який полягає у визначеності органів законодавчої, виконавчої і судової влади, розмежуванні їх повноважень та взаємодії цих органів, що сприяє стабільності, підтриманню громадського миру, безпеки і злагоди в державі.

¹ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин другої, третьої, четвертої статті 219 Регламенту Верховної Ради України від 1 квітня 2008 року № 4-рп/2008 // Вісник Конституційного Суду України. — 2008. — № 2. — С. 17.

У Рішенні від 11 березня 2010 року № 8-рп/2010¹ Конституційний Суд України зазначив, що наявність двох касаційних інстанцій для перевірки рішень спеціалізованих судів не відповідає засадам правової визначеності (абзац третій підпункту 3.4 пункту 3 мотивувальної частини).

Обговорюючи порушені питання у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України, законів України «Про Вищу раду юстиції», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження», Конституційний Суд України сформулював позицію, за якою Верховна Рада України, визначаючи в Кодексі інститут забезпечення позову як елемент судочинства та випадки, в яких не допускається забезпечення позову, встановлює правову визначеність та передбачуваність діяльності парламенту та глави держави, а відтак, і стабільність регулювання суспільних відносин у державі, у тому числі шляхом видання цими органами актів у межах їхніх повноважень на основі та на виконання Конституції України (статті 6, 19, 85, 106 Основного Закону України)² (абзац дев'ятий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 16 червня 2011 року № 5-рп/2011).

Аналіз наведених рішень Конституційного Суду України свідчить про наявність значної практики застосування правової визначеності у конституційному правосудді як з метою захисту та охорони конституційних прав і свобод, так і з метою забезпечення здійснення повноважень органів державної влади. Проте є підстави стверджувати, що Конституційний Суд України використовує правову визначеність не лише у згаданих рішеннях.

У статтях 147, 150, 151 Конституції України, статті 13 Закону України «Про Конституційний Суд України» визначено повноваження Конституційного Суду України, до яких, зокрема, віднесено визнання неконституційними законів України, інших нормативно-правових актів, офіційне тлумачення Конституції України та законів України.

Вважаємо, що, визнаючи у своїх рішеннях положення законів України, інших нормативно-правових актів неконституційними, Конституційний Суд України знімає суперечності між нормами Конституції України та законами України, іншими нормативно-правовими актами, чим забезпечує єдність правової системи України. Здійснюючи офіційне тлумачення Конституції та законів України, Конституційний Суд України усуває правову невизначеність та неоднозначність у застосуванні правових норм органами державної влади, їх посадовими та служ-

¹ Рішення у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення термінів «найвищий судовий орган», «вищий судовий орган», «касаційне оскарження», які містяться у статтях 125, 129 Конституції України // Вісник Конституційного Суду України. — 2010. — № 3. — С. 12.

² Рішення у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України, законів України «Про Вищу раду юстиції», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження» // Вісник Конституційного Суду України. — 2011. — № 6. — С. 33.

бовими особами, судами України, а отже, сприяє визначеності правового регулювання суспільних відносин.

Правова визначеність є універсальним правовим началом, дія якого поширюється на такі важливі сфери правовідносин між державою і особою, як реалізація та забезпечення прав і свобод людини і громадянина, встановлення юридичної відповідальності, підстав та порядку притягнення до неї, недопустимість дій та бездіяльності, спрямованих на безпідставне обмеження прав і свобод людини, встановлення пропорційності застосованих до особи обмежень, здійснення повноважень органами державної влади у визначених Конституцією і законами України межах.

Отже, правова визначеність є важливою основою правового регулювання суспільних відносин та досить широко використовується в діяльності Конституційного Суду України.

На підтвердження правильності висновку про поширення правової визначеності на сферу правозастосування слід навести думку П. Ткачука, який стверджує, що принцип верховенства права повинен діяти в правотворчій та інтерпретаційній сферах¹.

Здійснюючи повноваження щодо перевірки на конституційність законів та інших нормативно-правових актів, офіційного тлумачення положень Конституції і законів України, Конституційний Суд керується в своїй діяльності правовою визначеністю, чим забезпечує дію принципу верховенства права відповідно до вимог статті 8 Конституції України.

Гультай М. М., Кияница И. П. Правовая определенность в решениях Конституционного Суда Украины. В статье рассматриваются сферы и особенности использования правовой определенности в решениях Конституционного Суда Украины.

Ключевые слова: правовая определенность, верховенство права, права и свободы человека, конституционность, официальное толкование.

Hultai M., Kyanytsa I. Legal Certainty in the Decisions of the Constitutional Court of Ukraine. The article examines the spheres and specific features of application of legal certainty in the decisions of the Constitutional Court of Ukraine.

Key words: legal certainty, rule of law, human rights and freedoms, constitutionality, official interpretation.

¹ Ткачук П. Конституційний Суд — невід’ємний інститут демократичної правової держави // Голос України. — 2006. — 23 червня. — С. 6.